

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Deres referanse:
200800545-/KOE

Vår referanse:
08/73-17

Vår dato:
02.05.2008

Innstillingen fra Stjernø-utvalget NOU 2008: 3 Sett under ett - høringsvar fra Komité for integreringstiltak - Kvinner i forskning.

Komité for integreringstiltak – Kvinner i forskning ser positivt på deler av Utvalgets vurderinger og forslag. Komitéen sier seg uenige i vurderingen av enkelte forhold, og mener at det er problemstillinger som Utvalget burde ha behandlet mer selvstendig og inngående, i henhold til mandatet. Kif-komitéen har tillatt seg å ta opp dette til diskusjon, og viser til innlegg i Aftenposten der det stilles spørsmål ved innfrielse av mandatet¹. Komitéen vil i dette tilsvaret til Utvalgets rapport utdype dette nærmere.

Kif-komitéen har valgt å respondere på deler av rapporten som berører likestilling og kvalitet, overveiende kapittel 20. Komitéen savner for øvrig at utredning med hensyn til kjønns- og likestillingsaspektet gjennomsyrrer rapporten i alle deler. De ulike forslag til strukturendringer kunne med fordel vært utredet med tanke på samfunnsaspektet, og konsekvens for blant annet kjønn og likestilling. Slik forslagene til institusjonsstruktur er presentert i rapporten, fremstår modellene løsrevet fra sin funksjon i samfunnet.

Stjernøutvalgets mandat - utdrag

Utvalgets mandat er å vurdere tiltak for å sikre at strukturen av universiteter og høyskoler bygger opp under lovens formål om høyere utdanning, forskning og faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå som (...)

- gir landet en tilfredsstillende tilførsel av kvalifisert arbeidskraft både til privat og offentlig virksomhet (...)
- søker å bryte kjønnsdelingen i valg av studium og sikrer begge kjønn likeverdig plass på alle nivåer innen høyere utdanning og forskning (...)
- sikrer kvalitativt gode og robuste forskningsmiljøer
- sikrer en god utnyttelse av samfunnets samlede ressurser

Situasjonsbeskrivelse

Utvalget stadfester innledningsvis at det er et misforhold i kjønnsdeling, som rammer både høyere utdanning og yrkesliv. Den tradisjonelle kjønnsdelingen i arbeidslivet, som også gjenspeiles i valg av utdanning, samsvarer dårlig med etterspørselen etter arbeidskraft. Det blir videre fremholdt at kjønnsbalansen mellom studenter og fast tilsatte i vitenskapelige stillinger er skjev. Bildet er nyansert, og det har vært en positiv utviklingstendens de siste årene, men dagens situasjon er langt fra gunstig.

¹ <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2270797.ecc>

Utvalget påpeker at det er departementets ansvar å fastsette mål for likestillingsarbeidet ved de statlige institusjonene og følge opp arbeidet ved institusjonene, blant annet i etatsstyringsmøter.

Utvalgets vurderinger

Utvalget vurderer at effekten av tiltak som settes inn i høyere utdanning vil være begrenset, fordi de største hindringene for økt likestilling ligger utenfor universitets- og høyskolesektoren.

Utvalget er usikre på om forslag om å integrere likestilling i finansieringssystemet kan gi et signal om at andre hensyn enn kvalitet vektlegges. Utvalget mener også at "skjev kjønnsfordeling er et større problem andre steder enn i akademia, og at det derfor ikke bør være første prioritet for et forskningsprogram". Utvalget er videre skeptisk til Kif-komiteéns forslag om å legge likestilling inn under NOKUTs ansvarsområde, og å integrere likestilling i finansieringssystemet.

Utvalget vurderer at manglende støtte i arbeidsmiljøet kan være en medvirkende årsak til at færre kvinner enn menn rykker opp til de høyere stillingene i institusjonene. Videre blir det sagt at *Andre grunner kan være knyttet til at nye ansettelser i stor grad kontrolleres av dem som sitter i stillingene. Når vurderings- og kvalifiseringskriterier også kan være kjønnete, kan det bidra til at menn enkelte ganger kan foretrekke menn framfor kvinner (s. 188)*

Svar fra Kif-komiteén

Kvalitet fordrer likestilling

Kif-komiteén vil først minne om at det er faglige begrunnelser for målsetting om likestilling, så vel i yrkesliv som i utdanning. Vi snakker ikke om kjønnsbalanse av hensyn til symmetri, og hensynet til rettferdighet og demokrati er ikke spørsmål om nedprioritering av kvalitet. Snarere mener vi at kjønnsbalanse er et viktig aspekt ved kvalitet i høyere utdanning og forskning. Debatt stimulerer til faglig utvikling og innovasjon, og utløses gjennom en bred rekruttering av personer med ulik erfaringsbakgrunn, og som utgjør et representativt utsnitt av befolkningen. Kjønnsbalanse i høyere utdanning og forskning har direkte relevans for kvalitet, legitimitet og internasjonal konkurranse.

Når Utvalget vurderer at forhold som manglende støtte og kjønnete kvalitets- og vurderingskriterier, har betydning for lav rekruttering av kvinner til høyere stillinger, blir det indirekte slått fast at tiltak for å motvirke dette er påkrevd. Dette må være utgangspunktet for den videre argumentasjonen. Med jevne mellomrom kan man i debatten om likestilling i UH-sektoren høre argumenter som at *tiltak for å fremme rekruttering av kvinner til høyere forskningsstillinger vil skje på bekostning av rekruttering av den beste kandidaten uavhengig av kjønn*. Denne type argumentasjon kan ikke tillegges vekt i den prosessen vi nå er inne i.

UH-sektorens ansvar

Likestillingsaspektet er nevnt både direkte og indirekte i Utvalgets mandat. Punktene som gjelder tilførsel av *kvalifisert arbeidskraft, kvalitativt gode og robuste forskningsmiljøer og utnyttelse av samfunnets samlede ressurser*, omfatter også likestilling. Tiltakene utvalget er gitt å vurdere er begrenset til å gjelde strukturen av universiteter og høyskoler, men de har konsekvenser for arbeidslivet og samfunnet. Som leverandør av kompetanse, har UH-sektoren et stort ansvar for tilførsel av kvalifisert arbeidskraft i samsvar med yrkeslivets behov, og utnyttelse av samfunnets samlede ressurser i yrkeslivet.

Departementet setter delmål for institusjonene om likestilling. Det er udiskutabelt at ansvaret for å sette resultatmål og innfri disse ligger hos institusjonene. Når Stjernøutvalget konstaterer at *De største hindringene for økt likestilling ligger utenfor universitets- og høyskolesektoren*

og at *skjev kjønnsfordeling er et større problem andre steder enn i akademien, og at det derfor ikke bør være første prioritet for et forskningsprogram*, er dette etter vår mening irrelevant argumentasjon. Riktignok kan man ikke forvente at Utvalget skal foreslå løsninger på problemer med kjerne utenfor UH-sektoren, men det er Utvalgets oppgave å se hvilke muligheter man faktisk har innenfor sektoren. Kif-komiteen mener at Utvalget gjør dette i noen grad, men at innstillingen delvis avslører mangelfull innsikt i problemkomplekset, og manglende evne til å se sammenhenger.

Likestilling i finansieringssystemet

Når Utvalget antyder at integrering av likestilling i finansieringssystemet kan gi et signal om at andre hensyn enn kvalitet vektlegges, kan dette oppfattes som om kvalitetsaspektet ved likestilling undervurderes. Ikke bare er likestilling et kvalitetskrav. Høy kvalitet i utdanning og forskning vil kunne gi økt likestilling. Som påpekt over, er jevnere kjønnsbalanse avgjørende for faglig utvikling, men det er også et aspekt ved studiekvalitet. En måte å bevisstgjøre og ansvarliggjøre institusjonene, er å kople institusjonens inntekter til deres vilje til likestilling.

Rapportering og kvalitetssikring

Utvalget er skeptisk til å utvide NOKUTs ansvar til å gjelde likestilling. Kif-komiteen mener denne skepsisen er et uttrykk for undervurdering av kvalitetsaspektet ved likestilling. NOKUT er delegert myndighet til å sikre kvalitet i høyere utdanning. Det er naturlig at likestilling som kvalitetsaspekt følges opp i institusjonenes kvalitetssikringssystem, og derfor inngår i de ordinære rapporteringsrutinene til NOKUT. Ett eksempel på dette er at institusjonenes fagplaner er gjenstand for kvalitetssikring. Det er således en kvalitetssak å sikre at kjønnsaspektet er ivarettatt på pensumlistene i de enkelte fagplaner. Når Utvalget viser til at likestilling er et politisk anliggende, undergraver dette det kulturelle samfunnsaspektet, og kan forstås som om Utvalget mener at likestillingsarbeidet bør være tiltaksbasert og ikke inngå ordinært i det norske utdanningssystemet.

Øremerking - kvotering

Utvalget foreslår at regjeringen tar initiativ til å endre de gjeldende EØS-reglene for kjønnskvoltering slik at institusjonene kan ta i bruk kvotering for å skape en jevnere kjønnsbalanse i stillinger i høyere utdanning og forskning. Etter at innstillingen ble levert har regjeringen tatt et initiativ til å kartlegge hvordan EØS-reglene om øremerking av vitenskapelige stillinger kan fortolkes og hvilke tiltak som kan praktiseres innenfor de gjeldende reglene. Dette henger også sammen med at man er kjent med at andre land opererer med en mer liberal praksis enn det som har vært tilfelle i Norge etter at dommen falt. Departementet har gitt Kif-komiteen et utredningsoppdrag som går ut på å foreslå modeller for tiltak på nasjonalt nivå som kan stimulere og fremme kvinners forskerkarriere. Departementet vil vurdere de foreslåtte tiltakene opp mot gjeldende EØS-rett. Oppdraget har frist 1. mai 2008.

Komiteen har en kommentar til Utvalgets bruk av begrepet *kjønnskvoltering* fremfor *øremerking* i forslag til tiltak. Dette begrepet kan gi negative konnotasjoner i retning av at en stilling tilfaller en kvalifisert søker av det underrepresenterte kjønn, uavhengig av om det måtte finnes en søker av det overrepresenterte kjønn som vurderes bedre kvalifisert (radikal kjønnskvoltering). Hensikten med øremerking må være å styrke den samlede kompetansen, ikke å redusere den. Kvoteringsbegrepet kan i denne sammenhengen bygge opp under fordommer om at likestilling skjer på bekostning av kvalitet, og bør unngås.

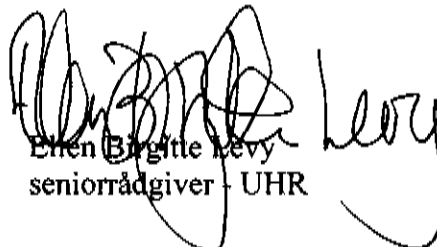
Konklusjon

Kif-komiteen støtter i hovedsak tiltakene som Utvalget foreslår, men understreker at det er et behov i UH-sektoren som system for å forstå hva det er som skaper ubalanse mellom

kjønnene, og hvordan dette henger sammen med kvalitet i utdanning og forskning. Komitéen etterlyser en høyere bevissthet om dette i Stjernøutvalgets innstilling. Komitéen etterlyser videre forståelse for konsekvenser av likestilling for kvalitet i utdanning, samt en konsekvensutredning i de ulike strukturmodeller som foreslås, for kjønn- og likestilling.

Vennlig hilsen

Gerd Bjørhovde
Leder for Kif-komiteen

Ellen Birgitte Levy
seniorrådgiver - UHR

Kopi til:
Universitets- og høskolerådet